

Душица Брковић

Градска библиотека „Владислав Петковић Дис” Чачак
dusicakosic@gmail.com

ПРОФИЛИСАЊЕ ЧИТАЛАЧКИХ НАВИКА КОРИСНИКА ПОЗАЈМНОГ ОДЕЉЕЊА ГРАДСКЕ БИБЛИОТЕКЕ „ВЛАДИСЛАВ ПЕТКОВИЋ ДИС” 2009–2024.

Сажетак: Предмет овог рада је анализа резултата анкете добијених у току лета 2024. године у Позајмном одељењу Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис”, којом су библиотекари, кроз двадесет питања, истраживали читалачке навике, укус и интересовања редовних корисника ове установе. Добијени подаци упоређени су са резултатима анкете која је, у Позајмном одељењу, спроведена у априлу и мају 2009. године. Приказане су очигледне разлике у броју корисника, броју заинтересованих читалаца за одређени тип литературе, односно промене интересовања које су везане за поједине жанрове и научне области. Назначена је и социјална и образовна структура корисника, као и динамика позајмице публикација сталних чланова Библиотеке.

Кључне речи: Градска библиотека „Владислав Петковић Дис”, резултати анкете, читалачке навике, редовни корисници, Позајмно одељење

Увод

У току лета 2024. године у Градској библиотеци „Владислав Петковић Дис” спроведено је истраживање на узорку од 100 редовних корисника у циљу откривања најчешћих захтева и интересовања читалаца Позајмног одељења. Слична анкета вршена је у пролеће 2009. године, када су резултати тог истраживања представљени у петнаестом броју *Гласа библиотеке*.¹

¹ Душица Косић, „Интересовања читалаца Градске библиотеке у Чачку”, *Глас Библиотеке: часопис за библиотекарство*, бр. 15 (2008): 51–63.

Упоредном анализом одређених података у раду се приказује колико се променила читалачка структура за деценију и по, као и интересовања корисника Библиотеке у односу на 2009. годину. Библиотекари су приметили да се за петнаест година осетно смањио број средњошколаца који посећују Градску библиотеку Чачак, тако да и резултати анкете потврђују оно што је, захваљујући професионалном искуству, уочено. Са друге стране, у периоду 2020-2024. примећен је и велики пораст интересовања за литературу из популарне психологије, нарочито за књиге које говоре о самоспознаји и откривању решења проблема у самом човеку. Интересантан је податак да је посезање читалаца за оваквом литературом у порасту, и то највише у периоду након пандемије вируса корона.

Позајмно одељење Градске библиотеке има три дипломирана библиотекара и два књижничара. Његов фонд чини око 70.000 наслова монографских публикација распоређених у Одељењу и два депоа (који су саставни део Одељења). Број уписаних корисника у установи прелази 12.000, а од тог броја 8.000 чланова су редовни корисници Позајмног одељења. На дневном нивоу, у току две смене, библиотекари услуже преко 150 читалаца. Тај број се у току јула и августа значајно повећава због рада у једној смени. Подстакнути новим тежњама корисника Позајмног одељења, библиотекари су на основу двадесет два питања, на која су читаоци одговарали, представили битно измењену структуру читалачке популације и њихова нова интересовања. Методологија истраживања и обрада прикупљених података представљају један од предмета овога рада. У даљем тексту приказан је списак питања на која су анкетирани одговарали. Одговори су умногоме допринели детаљној анализи корисничких интересовања и они су у графичком приказу упоређени са читалачким тежњама из 2009. године.

Питања на која су анкетирани читаоци одговарали:

1. Ваш пол?
2. Ваше годиште?
3. Колико дуго сте члан Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис”?
4. Колико често посећујете Градску библиотеку Чачак?
5. Ваша стручна спрема – основна школа, средња стручна спрема, виша стручна спрема, висока стручна спрема, докторат.
6. По занимању сте – ученик средње школе, студент, запослен, незапослен, пензионер.
7. Да ли сте задовољни брзином и ефикасношћу услуживања корисника?
8. Да ли сте задовољни љубазношћу библиотекара?
9. Да ли сте задовољни избором књига у Позајмном одељењу?
10. Који књижевни жанр најчешће читате?
11. Да ли Ваш библиотекар критички оцењује књижевно дело или само пружа информације о том делу (на питање читаоци су у 2024. заокруживали више понуђених одговора)?

12. Заокружите пресудан чинилац при избору књиге – лични укус, препорука библиотекара, прочитано дело препорученог аутора, награђено дело, препорука пријатеља, позитивна критика у медијима (може се заокружити више одговора).
13. Одаберите књижевни род који најчешће читате.
14. Да ли сте за поједине добитнике Нобелове, Нинове и других награда чули у медијима или од библиотекара?
15. Колико често читате дела добитника Нобелове, Нинове и осталих књижевних награда?
16. Да ли бисте у кризним ситуацијама узели књигу као средство опуштања и умирења?
17. Да ли у таквим тренуцима прибегавате верској или психолошкој литератури?
18. Изаберите жанр књижевног дела који сте најчешће читали у протекла три месеца: (може се заокружити више одговора).
19. Колико често препуштате Вашем библиотекар у избор књига за Вас?
20. Колико често сте задовољни кад Ваш библиотекар одабере књигу за Вас?
21. Да ли сте задовољни динамиком набавке нових наслова у Позајмном одељењу?
22. Да ли посећујете и пратите књижевне програме које организује Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“?

Резултати анкетне 2009–2024.

У анкети су учествовали корисници Позајмног одељења које су библиотекари издвојили као најмеродавније, у односу на редовност долазака и дужину чланства у Библиотеци. У истраживању је учествовало 100 испитаника од којих 80% чине жене, кориснице Позајмног одељења. Уочено је да је 42% испитаних између 60. и 80. године живота, 35% између 40. и 60. године, 19% између 20. и 40. године и 4% испод 20 година старости. Више од тридесет година чланства у Библиотеци има 25% испитаника, 33% су чланови до 10 година, 27% су чланови између 10 и 20 година, а 13% испитаних су чланови Библиотеке између 20 и 30 година.

Колико дуго сте члан Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис“?	Мање од годину дана	1–10 година	10–20 година	20–30 година	Преко 30 година
100 одговора (2024)	2%	33%	27%	13%	25%

Табела 1: Одговори корисника Позајмног одељења на анкетно питање бр. 3

Библиотеку посећује три до пет пута месечно 32% испитаних корисника, исти број се изјаснио да у Библиотеку долази једанпут месечно, 19% долази једанпут недељно, 6% једном у два месеца.

Колико често посећујете Градску библиотеку Чачак?	Једанпут недељно	Једанпут месечно	Више пута недељно	3–5 пута месечно	Једном у 2–3 месеца	Једном у 6 месеци
100 одговора (2024)	19%	32%	10%	32%	6%	1%

Табела 2: Одговори корисника Позајмног одељења на анкетно питање бр. 4

Факултетско образовање поседује 49% испитаника, 33% је са средњом стручном спремом, вишу стручну спрему има 15% испитаних, 3% основношколско образовање. Запослених корисника је 51%, пензионера 38%, незапослених 8%, а ученика средње школе чини 3% од укупног броја анкетираних.

Ваша стручна спрема	Основна школа	Средња стручна спрема	Виша стручна спрема	Висока стручна спрема	Докторат
100 одговора (2009)		45%	20%	35%	
100 одговора (2024)	3%	33%	15%	49%	

Табела 3: Одговори корисника Позајмног одељења на анкетно питање бр. 5

У односу на 2009. годину примећен је значајан пад корисника, који спадају у групу студената и средњошколаца, с тим што су библиотекари уочили да се повећао број факултетски образованих корисника, који спадају у групу запослених читалаца. Примера ради, 35 од 100 читалаца је 2009. године имало завршен факултет, док је та бројка у 2024. знатно већа. Пензионери као и пре 15 година и даље спадају у категорију наравноснијих и најредовнијих корисника Библиотеке.

Ваше занимање	Ученик средње школе	Студент	Запослен	Незапослен	Пензионер
100 одговора (2009)	15%	18%	20%	12%	35%
100 одговора(2024)	3%		51%	8%	38%

Табела 4: Одговори корисника Позајмног одељења на анкетно питање бр. 6

Према резултатима анкете у врху листе читаности су трилери и авантуристички романи, које као омиљену литературу чита 52% испитаника, дакле

слично је било и 2009. године, када је 51% анкетираних бирао ту врсту штива. Љубавне романе чита 49% корисника, те је примећен пад интересовања у односу на 2009. годину када је 71 корисник од 100 испитаника навео тај жанр као омиљени. Пад интересовања је примећен и када је реч о биографским и мемоарским делима, 33% испитаних је навело да преферира тај жанр, у односу на 2009. када је 75% анкетираних позајмљивало дела сличне садржине. Књижевне класике је у 2009. години читало 85% испитаних, док је тај постотак у 2024. пао на 16%. Треба напоменути да су корисници одговарали на 20 питања и да су код појединих питања заокруживали више понуђених одговора.

Запослени су уочили да је пандемија вируса корона смањила читалачку популацију, али и подстакла кориснике да се заинтересују за дела популарне и позитивне психологије, као и дела верске и духовне садржине.

Према обављеном истраживању 7% анкетираних изјавило је да редовно чита дела духовног садржаја, а тај проценат је у 2009. години био апсолутно занемарљив. Највише захтева се односи на сабрана дела Св. владике Николаја Велимировића, патријарха српског Павла, Јустина Поповића, митрополита Амфилохија.

За читаоце Позајмног одељења пресудан чинилац у избору литературе представља лични укус и склоности (70%), 59% корисника се ослања на препоруку библиотекарa, позитивна критика књиге у медијима је параметар за 15% анкетираних, а чак 50% корисника узима прочитано дело истог аутора као мерило вредности.

Пресудан чинилац при избору књиге	Лични укус	Препорука библиотекарa	Прочитано дело истог аутора	Награђено дело	Препорука пријатеља	Позитивна критика у медијима
100 одговора (2009)	57%	12%	17%	1%	9%	4%
100 одговора (2024)	70%	59%	50%	14%	34%	15%

Табела 5: Одговори корисника Позајмног одељења на анкетно питање бр. 12

У односу на 2009. годину примећен је пораст посетилаца који траже препоруку библиотекарa, а у то време тај број износио је свега 12%. Проза је књижевни род који корисници Позајмног одељења највише читају (93%), што је слично резултатима из 2009. године (83%).

Како се информисте о награђеним књигама?	Пратим извештаје у медијима	Не пратим док не чујем препоруку библиотекарa
100 одговора (2009)	40%	60%
100 одговора (2024)	75%	25%

Табела 6: Одговори корисника Позајмног одељења на анкетно питање бр. 14

Већи број корисника редовно прати извештаје у медијима, преко којих најпре бивају упознати са именима добитника књижевних награда. Дакле, њих 75% се на тај начин информише о награђеним делима, а у 2009. години те извештаје је пратило 40% анкетираних. Чак 27% анкетираних редовно чита дела добитника Нобелове и Нинове награде.

Читате ли дела добитника Нинове и Нобелове награде	Понекад	Често	Увек
100 одговора (2009)	25%	45%	30%
100 одговора (2024)	62%	27%	11%

Табела 7: Одговори корисника Позајмног одељења на анкетно питање бр. 15

У периоду март-јун 2024. године најчешће позајмљиван жанр био је историјски роман (50%), затим љубавни роман (39%), књижевни класик (32%), верска или психолошка литература (15%).

Жанр који сте читали у протекла четири месеца (март-јун, 2024)	Љубавни роман	Историјски роман	Књижевни класик	Верска или психолошка литература
100 одговора	39%	50%	32%	15%

Табела 8: Одговори корисника Позајмног одељења на анкетно питање бр. 18

У овом делу рада представљена је социјална, образовна и узрасна структура корисника Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис” Чачак као и њихове читалачке навике, омиљени жанрови, учесталост доласка у ову установу културе. Табеларни приказ даје јаснију слику о томе колико су се интересовања корисника, у односу на 2009. годину, изменила. Уочен је и пораст читалаца који се преко медија и друштвених мрежа информишу о награђеним књигама. Уз помоћ анкете приказана је и сама структура књижног фонда Позајмног одељења као и динамика позајмљивања публикација. Редовни корисници су ти који су на изабраном узорку појаснили шта се све за протеклу деценију и по променило у читалачким интересовањима, навикама и у самом раду Позајмног одељења.

Нове професионалне компетенције запослених у Позајмном одељењу Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис” – библиотекар као библиотерапеут

Пандемија вируса корона донела је многе изазове и поставила нове параметре и захтеве у свим сферама живота, навела људе да преиспитају своје навике, промене животне стилове, донесу најтеже одлуке. Време комплетног затварања свих установа културе донело је и пред кориснике различита ограничења, као и пред запослене у Градској библиотеци „Владислав Петковић Дис”. Од 15. марта до друге половине маја 2020. године, током трајања ванредног стања, читаоци су били онемогућени да користе редовне услуге Библиотеке, да уђу у просторије и позајме књиге. Више од годину дана након тога запослени су радили под маскама, које су носили и читаоци, те није било могуће добро видети њихова лица. Кретање и број особа, које истовремено могу боравити у Позајмном одељењу, било је ограничено на пет лица, па је новонастала ситуација ставила и библиотекарe и читаоце пред нова искушења.

Да ли у кризним тренуцима узимате књигу као средство опуштања?	Увек	Понекад	Никад
100 одговора	69%	27%	4%

Табела 9: Одговори корисника Позајмног одељења на анкетно питање бр. 16

Страх, бес и љутњу читалаца полако је почео да замењује осећај апатије, туге и меланхолије. Запослени су све чешће примећивали кориснике који више не разговарају са њима о прочитаном делу, долазе са задршком и углавном траже литературу за самопомоћ. Свесни да је пандемија ставила све нас пред огромне здравствене, личне, социјалне потешкоће, библиотекари су кренули да излазе у сусрет корисницима, слушајући њихове личне исповести. Читаоци су се нагло окренули литератури чији је циљ да читалачку публику утеши и подстакне да настави живот на најбезболнији начин. У таквој врсти литературе налазе се савети како да се реше животни проблеми, превазиђу препреке, а неретко се такво штиво позива и на моћ аутосугестије, понављањем такозваних афирмација. У овоме се нарочито истичу амерички терапеути. Инстант-поруке, фиктивне ситуације, уопштени савети како превазићи животне кризе, постали су део хиперпродукције, али и нов предмет интересовања корисника.

Постоји дилема ко може бити библиотерапеут – да ли обучен психијатар или и библиотекар? У јавним библиотекама, па и у Градској библиотеци „Владислав Петковић Дис” читаоци веома често критички оцењују позајмљену књигу, а то исто очекују од библиотекара, тражећи мишљење о актуелним али и другим књигама. Понекад се формирају колоне читалаца који желе одређену препоруку

и разговор о књижевним делу. Библиотека прикупља, чува и пружа информације корисницима, те поседује материјал који може помоћи људима. Библиотекари су обучени да препознају укус и читалачке навике, нарочито дугогодишњих корисника, и да препоруче одговарајућу литературу.²

Да ли Ваш библиотекар:	Само пружа информације о делу	Критички оцењује дело	Намеће лични читалачки укус
100 одговора (2009)	86%	11%	3%
100 одговора (2024)	77%	33%	10%

Табела 10: Одговори корисника Позајмног одељења на анкетно питање бр. 11

Запослени у Позајмном одељењу не улазе у оцену да ли је тзв. литература за самопомоћ (Self-help books) вредна са аспекта психологије и медицине, већ ослужујући проблеме и жеље саговорника имају могућност да препоруче одређене наслове. Ова врста литературе покушава да код читалаца изгради самопоштовање као један од битних аспеката свести о себи и да појединца подстакне да га очува на високом нивоу, а то је врло битно за одржавање емоционалне стабилности и психичке равнотеже.³

Сви стручни радници Позајмног одељења Градске библиотеке Чачак упознати су са најновијим захтевима читалаца и кроз набавну политику се труде да изађу у сусрет корисницима, који су се у великој мери окренули литератури из позитивне психологије. Читаоци су препознали књигу као помоћно средство, неку врсту лека, који се користи у терапеутске сврхе и изазива позитивне промене у људском бићу. Библиотерапија отвара нове видике и читаоцима чини живот подношљивијим уз употребу правилно одабране литературе која, према речима корисника, чува њихово ментално здравље.⁴

Библиотерапија, стога, представља циљану употребу писане речи, како би се изазвала нека промена у виду олакшања и прочишћења у самом човеку.⁵ Библиотекари су само условно речено психотерапеути јер им недостаје формално образовање, које подразумева, курсеве, семинаре, пре свега факултетско образовање везано за психотерапеутску праксу. Упркос томе, стручни радници Позајмног одељења нарочито се труде да продискутују о проблему са читаоцима и да

² Енике Гуљаш, „Формирање, развој и место библиотерапије у библиотеци”, *Библио-шекар*, год. LXIII, св. 2 (2021): 78.

³ Жарко Требјешанин, *Лексикон психоанализе, дојунуено издање* (Београд: Завод за уџбенике, 2012), 332.

⁴ Мирјана Димитријевић Станковић, Снежана Марић, Тијана Бацетић, „Књига као лек: примена библиотерапије у домском одељењу за смештај одраслих лица на Забучју”, *Корак Библиошкеке*, бр.7 (2022): 184.

⁵ Исто, стр. 187.

разговарају са њима о прочитаној књизи, износећи различита виђења животних ситуација и њихових решења. Овакав вид рада готово увек код корисника изазива захвалност и преко потребно олакшање.

Нестабилна економска ситуација у држави подстиче кориснике Библиотеке да потраже књиге које говоре и о томе – како се за релативно кратко време стиже до великог богатства. Ово су неки од популарних наслова који илуструју наведено: *Усїех, шїо да не* Џека Кенфилда, *Говор шїела* (Алан и Барбара Пиз), *Закон ѝривлачења* (Естер и Џери Хикс), *Кључ боїайсїва* (Наполеон Хил), *Можеїе излечїїи своје срце* (Лујза Л. Хеј и Дејвид Кеслер), *Моћ је у вама* (Лујза Х. Леј), *Овладај својим емоцијама* (Тибо Морис), *48 закона моћи* (Роберт Грин), *Ваш ум чини чуда* (Џозеф Марфи) и многе друге публикације сличног садржаја, које су уврштене у актуелну набавну политику Позајмног одељења Градске библиотеке у Чачку.

У анкети, спроведеној током лета 2024. године, постављено је питање читаоцима да ли би се определили за добру књигу у тренуцима одмора и опуштања. Потврдно је одоворило 69% корисника. Испитивање показује да у таквим тренуцима 42% корисника утеху проналази и у верској и у психолошкој литератури, 17% искључиво у психолошкој, 5% у књигама верске садржине.

Да ли (у кризним ситуацијама) прибежавате верској или духовној литератури?	Искључиво психолошкој	Искључиво верској	И једној и другој	Ни једној ни другој
100 одговора	17%	5%	42%	36%

Табела 11: Одговори корисника Позајмног одељења на анкетно питање бр. 17

Библиотекари Позајмног одељења редовно прате захтеве корисника и имају вишегодишње искуство, тако да је процена у вези са порастом интересовања за позитивну психологију релевантна и меродавна.

*Ослободиїе своја осећања!*⁶

*Волиїе геїе у себи!*⁷

*Бележиїе усїех!*⁸

*Само рециїе НЕ!*⁹

Горенаведене афирмације су само део декламација које истичу амерички саветодавци, а на које се истовремено позивају читаоци када говоре о промени

⁶ Lujza L. Hej, *Моћ је у вама* (Београд: Leo commerce, 2014), 73.

⁷ Isto, str. 123.

⁸ Džek Kenfild sa Dženet Svicer, *Uspeh, što da ne* (Београд: Vulkan izdavaštvo, 2018), 191.

⁹ Isto, str. 294.

расположења и добром утиску, које су на њих овакве књиге оставиле. Девет од десет читалаца ће рећи библиотекарима да осећају извесну растерећеност након читања оваквих књига, док ће један од десет читалаца приметити да је за живот потребно и мало критичког размишљања, лишеног илузија.

Док су у 2009. години, у Позајмном одељењу, најпопуларније књиге из психологије биле књиге Владете Јеротића, Жарка Требјешанина, Карла Густава Јунга и Сигмунда Фројда у 2024. години мали број читалаца тражи дела ових признатих и школованих психотерапеута. У мноштву нових (life coach) терапеута, како сами себе у медијима представљају, изненађење представља и константна потражња књиге *Нечујан вайај за смислом*, чувеног терапеута и психијатра Виктора Франкла. Тај податак доказује да корисници Позајмног одељења ипак јасно уочавају разлику између лаичке психоанализе, коју води обучени немедицински стручњак¹⁰ и аналитичара који квалификовано врши психоаналитичку психотерапију.¹¹

Друга група, у коју спада седам процената испитаних (мада их је у пракси и више), окренута је духовној литератури и верском учењу, махом православне оријентације. Напоменуто је да је тај проценат корисника био занемарљив у 2009. години. Ти корисници тачно знају шта желе, тако да су књиге владике Николаја Велимировића увек њихов први избор.

Који књижевни жанр најчешће читате?	100 одговора (2009)	100 одговора (2024)
Љубавно-историјске романе	71%	49%
Породичне драме	20%	35%
Трилере, авантуре, фантастику	51%	52%
Биографије, мемоаре	75%	33%
Стручне књиге	10%	14%
Верску литературу		7%
Психолошку литературу	16%	55%
Путописе		10%
Књижевне класике	85%	16%

Табела 12: Одговори корисника Позајмног одељења на анкетно питање бр. 10

Трилери су, у односу на љубавне романе, изашли у сам врх читаности (52% испитаних), а своју популарност дугују такође хиперпродукцији различитих наслова. Према интересовањима корисника на првом месту су скандинавски писци,

¹⁰ Жарко Требјешанин, *Лексикон психоанализе, доупуњено издање* (Београд: Завод за уџбенике, 2012), 27.

¹¹ Исто, 160.

на челу са Ју Несбеом, Самуелом Берком, Јуси Адлер Олсеном и Стигом Лашоном. Италијански писац Донато Каризи следећи је по броју резервација које читаоци чачанске Библиотеке потражују. Екранизације ових романа додатно доприносе њиховој популарности.

Када је реч о литератури са простора бивше Југославије, у односу на 2009. годину, ситуација се незнатно променила. Мухарем Баздуљ и Миљенко Јерговић су и даље најпопуларнији писци, с тим што је у последњих десет година порасло интересовање за књиге загребачког писца и кolumnисте Анте Томића.

Огроман пад интересовања за класике светске и домаће књижевности (12% испитаних), лежи у чињеници да је то постала свакодневица, јер се преко друштвених мрежа и паметних телефона лако приступа информацијама. Библиотекари су приметили да готово само популација између 55. и 75. године живота потражује дела Иве Андрића, Добрице Ћосића, Фјодора Михајловича Достојевског, Меше Селимовића, Чарлса Дикенса, Николаја Васиљевича Гогоља, Оноре де Балзака и других великана домаће и светске књижевности. Екранизација домаћих класика, као што су *Корени*, *Руски конзул*, *Време зла*, појачава интересовање старије популације за књигама које су у младости читали.

С друге стране екранизације страних романа, на Netfliksu i Fox crime каналу, подстичу потражњу код малобројне тинејџерске популације за делима на основу којих су серије и настале. То се нарочито односи на серијале *Игра престолова*, *Слушкиња* и *Ирича*, *Игре људи*, а ове екранизације су настале према романима Џорџа Мартина, Маргарет Атвуд и Сузан Колинс.

У односу на 2009. годину бележи се драстичан пад броја средњошколаца који долазе у Позајмно одељење. Малобројни и даље читају лектуру и књиге за тинејџере, међу којима је убедљиво најпопуларнија Кристи Доерти и њен серијал *Ноћна школа*. Када је реч о средњошколцима не пада интересовање за епску фантастику и књиге Џорџа Мартина, на челу са *Игром престолова*. Таблети и паметни телефони одавно су заменили књиге, те се ови малобројни читаоци увек могу видети како држе мобилне уређаје у руци. Главни вид информисања младих људи су интернет и све друштвене мреже (Facebook, Tik-tok, Snapchat, Instagram, Youtube). Њихове међусобне интеракције су део виртуелног света, који полако замењује традиционалан начин дружења.

Нова генерација, рођена и одрасла почетком новог миленијума, све своје обавезе завршава у тзв. сајбер простору (cyber space). Поједини психолози и социолози се прибојавају да ће та друштвена изолација учинити да због ње трпе лични односи и традиционални облици забаве. Познато је да нови канали комуникације бришу односе између глобалног и локалног. Са друге стране стваран друштвени живот се своди на најмању могућу меру, а посета позоришту, биоскопу, музеју и библиотеци остаје по страни.¹²

¹² Entoni Gidens, *Sociologija* (Beograd, Ekonomski fakultet, 2006), 474-475.

Градска библиотека Чачак се у претходним годинама трудила да привуче младе читаоце кроз бројне културне програме, језичке и књижевне радионице, јавне часове посвећене писцима, прилагођавајући садржај њиховом узрасту. Библиотекари су свесни нове димензије читања и откривања информација преко интернета, но то не значи да је струка одустала од борбе за читање књига, без обзира на изазове које савремене технологије доносе.

Приметан је и пад броја професора, нарочито професора књижевности, који посећују Градску библиотеку Чачак. Запослени су током пролећа 2021. и 2022. године покренули акцију уписа средњошколаца на терену (школама), упала цене, а у време обележавања Дана установе. Колеге из Позајмног одељења обилазиле су чачанске средње школе и уписивале средњошколце и професоре на њиховим радним местима. Број уписаних професора био је занемарљив. Мали број њих, који посећују књижевне програме, признаје да су постали индиферентни према наставничком послу и да немају велику жељу да мотивишу ученике да читају књиге, ван обавезне лектире. Сами ученици, врло често поверавају библиотекарима да постоји велика толеранција и то чак у случајевима када ђак лектуру уопште не прочита. До пре петнаест година овако нешто било је потпуно незамисливо. Тада је број уписаних професора, који су заиста посећивали Градску библиотеку, био много већи. Професори су тада имали више и строже критеријуме оцењивања и знали су да школско припремање има циљ да мотивише књижевни суд ученика и да је та педагошка техника стуб средњошколске наставе.¹³

Све наведено захтева једну ширу дискусију на економском и културном плану. Потребни су нам социолози културе, психолози, теоретичари медија и сами просветни радници да бисмо детаљно објаснили како је стање у држави утицало на овакав културни профил једног друштва. Неизвесна свакодневица, отуђење, дуготрајна криза у свим сферама свакодневног живота утиче и на другачију слику, коју затичемо у Градској библиотеци Чачак петнаест година касније.

Пензионери су и даље најредовнији корисници, повећан је и број факултетски образованих и запослених читалаца, уочљив је пад броја студената и средњошколаца, а повећано је интересовање за верску и нарочито психолошку литературу. Тврдња коју је, пре више од пола века, изнео француски социолог књижевности Робер Ескарпи да су пензионери најквалитетнији читаоци, јер за читање имају више времена и живот их мање депримира, актуелна је и непобитна.¹⁴ Примећен је и пораст броја корисника који се све више ослањају на препоруку библиотекара, што говори о поверењу које се у Позајмном одељењу годинама гради. Запослени су учили да једино читалачка популација између 40. и 70. године живота и даље ради на самообразовању и не завршава тај процес оном литературом коју су прочитали у младости.

¹³ Rober Eskarpi, *Sociologija književnosti* (Zagreb: Matica hrvatska, 1970), 139.

¹⁴ Isto, 142.

Све што је уочено не може се увек означити процентима. Библиотекар је у стању да да непосредно сведочанство о понашању читалаца. Потребно је истаћи да један уписан читалац представља више стварних читалаца.¹⁵

Књига циркулише, прелази читалачки пут, од једаног уписаног корисника, преко чланова његове породице, блиских пријатеља, партнера. Анкета, на узорку од сто најредовнијих корисника, даје само један део шире слике о радном окружењу библиотекара. Запослени су свесни да нису сви корисници врсни познаваоци књижевности али и тога да се то од њих и не очекује. У Позајмном одељењу библиотекар пружају информације, прате интересовања, дискутују о читалачким потребама. Они пажљиво ослушкују казивања читалаца, а затим препоручују одговарајуће књиге, не изневеравајући њихово поверење. За кориснике, према њиховим речима, читање представља бег од сварности, а по Ескарпиљу, треба знати од чега се и према чему бежи.¹⁶ Запослени су обучени да, нарочито код дугогодишњих корисника, такве тежње добро препознају.

Библиотекари, нарочито они са дугогодишњим искуством, знају да публика није једнообразна и да се не састоји од јединственог профила. Она је у ствари раздвојена на друштвене, економске, образовне, географске и професионалне групе.¹⁷ Немогуће их је посматрати само кроз бројеве и проценте, већ и као људска бића, а за то је потребно много година рада и професионалног искуства.

Закључак

Пратећи дуги низ година навике и потребе, нарочито највернијих читалаца, запослени су покушали да направе паралелу са 2009. годином и да покажу шта се све променило на микроплану, који и те како осликава шири друштвени проблем. Чињеница да људи данас живе у времену потпуне доминације медијске и технолошке културе и дигиталне писмености, јасно се намеће закључак да и библиотекар и библиотеке морају наћи начин да се кроз савремен приступ приближе читаоцима, нарочито најосетљивијој, тинејџерској популацији. Због корисника Библиотеке, а посебно средњошколаца, који су рођени у тзв. дигиталном добу, библиотекар би требало да поседује висок ниво знања када је реч о медијској и информационој писмености. Млади људи траже информације преко друштвених мрежа, те се Градска библиотека у Чачку може похвалити редовним ажурирањем свог сајта, Фејсбук странице и Јутјуб канала и Инстаграм профила. На овај начин млади читаоци могу добити све жељене информације везане за књижевност, науку, уметност, књижевне и едукативне програме које Библиотека организује. Библиотекари су као библиотерапеути развили и вештине

¹⁵ Isto, 115.

¹⁶ Isto, 146.

¹⁷ Isto, 123.

комуникације са читаоцима, који желе да кроз разговор са људима од поверења поделе своје тешкоће и да пронађу литературу која ће им у томе помоћи.

Све већу зависност читалаца од друштвених мрежа струка може победити једино културном пропагандом и враћањем корисника под окриље књиге и истицањем лепоте откривања нових сазнања на традиционалан начин. У овом тренутку доминације виртуелне комуникације, дигиталног и технолошког напретка, та идеја изгледа као утопија и потпуно неостварив подухват. Значај препознавања културе у друштву треба да постане глобални тренд. Сви стручни радници библиотеке су у обавези да читалачку публику брижљиво негују. Друштвене мреже могу и треба да помогну библиотекарима да представе нове садржаје, подстакну читаоце да сазнају нешто о новим књижевним програмима и књигама које ће пожелети у будућности да прочитају. То је један од начина који би помогао библиотекама да врате читаоце под своје окриље.

Библиотекари Позајмног одељења су обрадом података добијених анкетањем корисника покушали да сазнају и представе нове тежње читалаца и промену која је настала у односу на 2009. годину, када је последње истраживање обављено. Резултати спроведеног истраживања пружили су нова сазнања, која ће омогућити стручним радницима да унапреде рад са корисницима и прилагоде своје вештине изазовима новог доба. Закључак је да се на томе мора још много радити и да библиотекар никада не сме да одустане од усавршавања, самообразовања и борбе за сваког читаоца.

Литература

1. Eskarpi, Rober. *Sociologija književnosti*. Zagreb: Matica hrvatska, 1970.
2. Gidens, Entoni. *Sociologija*. Beograd: Ekonomski fakultet, 2006.
3. Guljaš, Enike. „Formiranje, razvoj i mesto biblioterapije u biblioteci”. *Bibliotekar* god. 63, sv. 2 (2021): 63–82. (na ćirilici)
4. Kenfield, Džek i Dženet Svicer. *Uspeh, što da ne*. Beograd: Vulkan izdavaštvo, 2018.
5. Hej, Luiza L. *Moć je u vama*. Beograd: Leo commerce, 2014.
6. Kosić, Dušica. „Interesovanja čitalaca Gradske biblioteke u Čačku”, *Glas Biblioteke: časopis za bibliotekarstvo*, br. 15 (2008): 51–63. (na ćirilici)
7. Stanković Dimitrijević, Mirjana, Snežana Marić i Tijana Bacetić. „Knjiga kao lek: primena biblioterapije u domskom odeljenju za smeštaj odraslih lica na Zabučju”, *Korak Biblioteke*, br.7 (2022): 183–207. (na ćirilici)
8. Trebješanin, Žarko. *Leksikon psihoanalize*. Beograd: Zavod za udžbenike, 2012. (na ćirilici)

READING HABITS AND WORKING ENVIRONMENT OF LIBRARIANS
IN PUBLIC LIBRARY „VLADISLAV PETKOVIC DIS“ IN CACAK*Summary*

The subject of this paper is the analysis of the results of the survey, received during the summer of 2024. in the Lending department of Public library “Vladislav Petkovic Dis”. Librarians through twenty questions, appointed by members of the Library, researched reading habits, tastes and interests of permanent users. The obtained data were compared with the results of the survey, carried out into the Lending department, in April and May 2009. The paper shows obvious differences in numbers of users, interested in a certain type of literature, change of interest, related to certain genres and scientific fields, social and educational structure of users, as well as dynamics readings by permanent members of the Library.

Keywords: Public Library “Vladislav Petkovic Dis”, survey results, users of the Library, lending department, reading habits, reading interests

Dušica Brković